

LANDSHAFT LOYIHALASHNING ZAMONAVIY USULLARI

Abdullayev Allayor Mamadiyor o'g'i

Jizzax politexnika instituti

“Arxitekturaviy loyihalash” kafedrası assistenti

Abdurahmonova Jasmina Ikrom qizi

Jizzax politexnika instituti talaba

Annotatsiya. Mamlakatimizni modernizatsiya qilish va yangilashni izchil davom ettirish-davr talabidir. Bugun Samarqand shahrini ulkan qurilish maydoniga qiyoslash mumkin. Shaharning ko'plab ko'cha va xiyobonlarida keng ko'lamli bunyodkorlik-qurilish, obodonlashtirish ishlari olib borilmoqda.

Belgilangan vazifalardan kelib chiqqan holda yuqorida ta'kidlangan muammoning echimlarini topish va uni hayotga og'ishmay joriy qilish respublikamiz va Samarqand shahri arxitektorlari va bu soha mutaxassislari oldiga katta vazifalar qo'ydi. Ana shu vazifalardan kelib chiqib va aholining yashash joylarida sog'lom turmush tarzini shakllantirish, ularning dam olishlari uchun atrof muhit me'moriy-landshaft echimlarini zamonaviy talablar darajasiga ko'tarish, ayniqsa jahon turistik shaharlari tizimiga kirgan Samarqand shahrining tashqi qiyofasi, ochiq muhitlar arxitekturasini yanada takomillashtirish yo'lida ayrim takliflar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Samarqand, mikroiklim, landshaft, bosket, geoplastika, rabatkalar, miksborderurlar.

Abstract. Consistent continuation of modernization and renewal of our country is a requirement of the times. Today, the city of Samarkand can be compared to a huge construction site. Many streets and avenues of the city are undergoing large-scale construction and beautification works.

Based on the set tasks, finding solutions to the above-mentioned problem and implementing it without deviating into life have set great tasks for the architects of our republic and the city of Samarkand and experts in this field. Based on these tasks, the formation of a healthy lifestyle in the residential areas of the population, raising the environmental architectural and landscape solutions for their recreation to the level of modern requirements, especially the appearance of the city of Samarkand, which is part of the system of world tourist cities, and the architecture of open environments. Some suggestions for improvement are given.

Keywords: Samarkand, microclimate, landscape, bosket, geoplastics, beds, mixed borders.

Аннотация. Последовательное продолжение модернизации и обновления нашей страны – веление времени. Сегодня город Самарканд можно сравнить с огромной строительной площадкой. На многих улицах и проспектах города ведутся масштабные работы по строительству и благоустройству.

Исходя из поставленных задач, найти решения вышеуказанной проблемы и реализовать их, не отклоняясь в жизнь, поставили большие задачи перед архитекторами нашей республики и города Самарканда и специалистами в этой области. Исходя из этих задач, формирование здорового образа жизни в жилых массивах населения, поднятие до уровня современных требований экологических архитектурно-ландшафтных решений их рекреации, особенности облика города Самарканда, входящего в состав системы мировых туристических городов и архитектура открытых сред. Представлены некоторые предложения по улучшению.

Ключевые слова: Самарканд, микроклимат, ландшафт, боскет, геопластика, грядки, смешанные бордюры.

Kirish. Samarqand shahri landshaft arxitekturasining bugungi holatiga xolisona baho berish, uning kelajakdagi taraqqiyotini to'g'ri belgilash uchun bu sohada qo'lga kiritilgan yutuqlar va yo'l qo'yilgan kamchiliklar tahlil qilinishi, umumlashtirilishi va tegishli xulosalar chiqarilishi kerak. Biz mazkur maqolaning tadqiqot obyektlarini, predmetini, maqsadini belgilashga va mavzuning dolzarbligini asoslashga muyassar bo'ldik.

Ilmiy uslub. Muammoning hozirgi holatini tahlil qilish, bu sohada qo'lga kiritilgan yutuqlar, vatanimiz va xorijiy tajribalarni o'rganish va umumlashtirish. Mavzuga doir maxsus adabiyotlar, davlatimiz qonun va farmoyishlarini, me'yoriy-normativ adabiyotlarni o'rganish va umumlashtirishdan iboratdir.

Tadqiqotda statistik, qiyosiy, internet va arxiv materiallari, floristikani interyerdagi tashkillashtirish, interyer rejalari, xorijiy tajribalarni o'rganib vatanimiz tajribalarida foydalanish, ularni grafo-analitik usulda tadqiq qilish kabi tadqiqot usullari qo'llanilgan. Inson hayoti doimo tabiat bilan uzviy bog'liq, u o'simliklar hayoti bilan ham bog'liqdir.

Ilmiy natija. Bugungi kunda landshaft arxitekturasining sifatiga qo'yiladigan talablar ortib bormoqda. Jumladan, iqtisodiy, ijtimoiy-demografik, me'moriy-badiiy va tabiiy-iqlim sharoitlarini hisobga olish bilan bog'liq bo'lgan hamda ekologiya, sanitariya-gigiena va estetik talablar. Ana shu talablar majmui shaharlar muhiti va ularning landshaft arxitekturasini echimlarining shakllanishidagi o'ziga xos zamonaviy omillar sifatida ro'yobga chiqmoqda.

Tadqiqotning asosiy ilmiy natijalari quyidagilardan iborat:

-binolarni shakllantirishga yondashuvni shahar muhitini tabiat qurshoviga integratsiyalash (yaxlit holga keltirish) nuqtai nazaridan o'zgartirildi;

-landshaft arxitekturasining zamonaviy usullari va yashil kompozitsiyalar: soliterlar, guruhlar, qatorlar, massivlar, tik ko'kalamzorlashtirish kompozitsiyalari, gulzorlar va maysazorlarni shakllantirish usullari va ularni qo'llash bo'yicha amaliy tavsiyalar berildi;

-me'morchilik obektlari tarkibiga kiruvchi o'simliklar, Samarqand shahri obektlari misolida, yaxlit landshaft-me'moriy hudud yaratish maqsadida geoplastika (relef) va suv havzalarining shakllarini qo'llab loyiha taklif ishlab chiqildi.

Munozara: Birinchi talab shunda ediki, shahar dizayni mavjud inshootlar kompleksini, kishilarning ko'zi tushadigan joylarni badiiy-estetik go'zal, betakror va o'ziga xos mohiyatli qilishi lozim. Qad ko'tarayotgan inshootlar sonining oshishi bilan ularning tashqi ko'rinishiga, badiiy-estetik jihatlariga talab ham ko'paydi, ya'ni o'tgan davrda an'anaga aylangan temir-beton inshootlarni qurishga badiiy-estetik ko'rinish, bezash lozim bo'ladi. Masalan, o'tgan asrda Samarqandda qurilgan temir-beton uylarda deyarli hech qanday badiiy-estetik mohiyat ko'zga tashlanmaydi.

Ikkinchidan daraxtzorlar shahar muhitidagi issiqlikni me'yorida boshqaruvchi samarali vositadir. Daraxtzorlarning mikroiqlimiy samaradorligi joyning maydoniga, daraxtzorlarning nasliy tarkibiga, qiyalikning zichligiga bog'liqdir.

Eng yuqori mikroiqlimiy samara va havo haroratining o'zgarishi o'rmonzor parklarda kuzatiladi. Mikroiqlimiy samarani kuchayish tezligi joylarning maydoniga bog'liq, shunday eng maqbul o'lchamlar mavjudki, ularning kamaytirilishi havo haroratini kamaytirish nuqtayi nazaridan maqsadga muvofiq emas.

Landshaft dizayni obyektlarini shakllantirishda landshaftning muhim elementlari va asosiy vositalari **o'simliklar** hisoblanadi. O'simliklarni joylashtirishga oid ayrim usullarni misol keltirish mumkin:

Rabatkalar—bu to'g'ri burchakli, uzunligi enidan uch marta va undan katta bo'lgan maydonchadir. Rabatka eni 0,5-3 m, ko'p hollarda 1-1,5 m bo'ladi. Davomiyligiga, ekinzor turlari, bezatilishi, to'silishiga ko'ra rabatkalar klumbalarga o'xshaydi. Rabatkalar hiyobonlar atrofida, binolar oldida (bir tomonlama rabatkalar), yoki hiyobon o'rtasida (ikki tomonlama rabatkalar) joylashtiriladi.

Miksbordyurlar(aralash rabatkalar) deb asosan ko'p yillik o'simliklardan tashkil topgan, bir-biriga yaqin joylashtirilgan, to'g'ri va noto'g'ri shakl berilgan o'simliklar guruhining keng qamrovli maydonchalariga aytiladi. Miksbordyurlardagi o'simliklar guruhlari turlariga qarab shunday tanlanadiki, unda erta bahordan to kech kuzgacha gullash jarayoni davom etadi.

Bosketlar – geometrik shaklga ega bo'lgan yopiq joylar, maydonchalar, yashil to'siqlar yoki yashil devorlar bilan to'silib, ularning ichki qismida favvoralar yoki gulzorlar joylashadigan manzara. Geometrik uslubda ekilgan, maxsus shakl berilgan ko'p qatorli (8 ta va undan ko'proq) tig'iz ekinzorlarni ham bosketlar deb atash mumkin.

Xulosa: shaharni bog'lar va parklar, ko'kalamzor ko'chalar va hovlilarsiz tasavvur qilish qiyin. Yashil ekinlar, ochiq muhit nafaqat yashash joylaridagi mikroiqlimni yaxshilaydi, ular shahar atrof-muhitining zarur estetik elementlari bo'lib ham xizmat qiladi. Tabiiy landshaft elementlari - shahar strukturalarning asosiy va ayni paytda muhim tarkibiy qismidir.

Shahar landshaft arxitekturasini tabiiy qismlariga quyidagilar kiradi: yashil dunyo

(daraxt va butalar, gullar, maysalar, toklar), suv dunyosi (hovuzlar, sharshara, buloqlar, ariqlar), er, ya'ni joy reliefi (qir, adirlar, tekisliklar), iqlim va mikroiqlim, tuproq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. **Hamidjanov M.H.** Kichik me'moriy shakllarni konstruksiyalash. Toshkent, 2013.
2. **Jonas Lehram.** Water in the mutual Gardens. The Canadian Architect/November–India, 1997.
3. **Uralov A.S., Sadikova S.N.** O'rta Osiyo an'anaviy "CHorbog'" uslubi va zamonaviy bog'–park san'ati. Toshkent, 2012.
4. **Berdiev E.T., Xolmurotov M.Z., Maxmudova G.B.** Manzarali bog'dorchilik va ko'kalamzorlashtirish. Toshkent, 2017.
5. **Qalandarov M.M.** Ko'kalamzorlashtirish ishlari. Toshkent, 2013.
6. **Raximov K.D., Uralov A.S.** SHarq mamlakatlarining bog'–park san'ati. Toshkent, 2012.

